

BEKYMRRINGSBAROMETER

En guide til at identificere, vurdere og reagere på børns seksuelle adfærd

SEKSUEL ADFÆRD BLANDT BØRN OG UNGE

Børn er afhængige af trygge voksne, som kan støtte udviklingen af en sund og alderssvarende seksualitet. De har brug for voksne til at regulere, korrigere og samtidig glæde sig over barnets udvikling.

Seksualitet er en integreret del af menneskets personlighed og udvikles hele livet, fra fødsel til død. Menneskets seksualitet påvirkes af erfaringer, samt sociale, følelsesmæssige, fysiske, psykiske, kulturelle, økonomiske og politiske faktorer. Det er naturligt, uafhængig af alder, at udtrykke sin seksualitet igennem sin adfærd.

Seksualitet kan udtrykkes på mange forskellige måder. Den udtrykkes ved sprog, berøring, udforskning af egen eller andres krop, seksuel aktivitet, leg eller samspil.

Alle har ret til at kunne udtrykke sin seksualitet. Nogen børn og unge viser seksuel adfærd, som øger deres sårbarhed eller skader andre. I disse tilfælde er det, af omsorgsmæssige hensyn, de voksnes pligt at reagere samt sørge for hjælp og nødvendig beskyttelse.

Nogle unge er ekstra sårbare. For eksempel unge, som har en funktionsnedsættelse, har tilknytningsvanskeligheder eller har været udsat for overgreb og omsorgssvigt. De er i større risiko for at blive udsat for, eller selv at udvikle, uacceptabel seksuel adfærd. Det er derfor helt centralt at tidlige tegn på bekymrende træk i den seksuelle udvikling hos børn opdages og vurderes af voksne omkring barnet.

Ved at følge trin 1, 2 og 3 i bekymringsbarometeret, kan voksne identificere, vurdere og reagere på seksuel adfærd hos børn og unge

IDENTIFICERE

Hvordan er adfærden? Grøn, orange eller rød? Tabellen på de næste sider viser eksempler på rød, orange og grøn adfærd hos forskellige aldersgrupper. Adfærden skal altid vurderes ud konteksten. Brug trafiklyset til at identificere adfærdens karakter og følg trin 2 og 3 for at vurdere og reagere på adfærden. Al seksuel udvikling hos børn og unge bør følges, men adfærd i det orange og røde felt bør gives særlig opmærksomhed og indgriben.

GRØN

Seksualitet som er normativ og betegnes som sund, spontan, nysgerrig, let distraherbar, eksperimenterende og som tilsvarende alder, størrelse og modenhed

ORANGE

Seksualitet som er bekymrende ift. intensitet og hyppighed eller ikke er tilsvarende aldersmæssig og udviklingsmæssig modenhed

RØD

Seksualitet som er krænkende eller skadelig. Dvs. adfærd som er overdreven, grænseoverskridende, hemmelighedsfuld eller tvangsmæssig

NORMATIV ADFÆRD

Seksuel adfærd som er spontan, nysgerrig, lystbetonet, gensidig og let distraherbar. Seksuel leg eller aktivitet med et andet barn, som er ligeværdig med tanke på alder, størrelse og modenhed.

Adfærden reflekterer interesseret udforskning, balanceret med nysgerrighed på andre aspekter ved livet. Sørg for at tale med barnet/den unge og giv positiv tilbagemelding og information!

2 - 5 ÅR

- Udviser alderssvarende optagethed af seksualitet
- Leger seksuelle lege med jævnaldrende børn, som er præget af ligeværdighed, jævnbyrdighed, gensidighed og nysgerrighed
- Interesse i seksuelle lege afbalanceret i forhold til andre aktiviteter
- Siger frække ord
- Tager på familiemedlemmers kønsdele og bryster
- Undersøger sig selv
- Leger far, mor og børn
- Udforsker forskellene mellem drenge og piger
- Leger doktorlege med seksuelt indhold, hvor man undersøger hinanden
- Spørger om køn og forplantning
- Stimulerer sig selv ved at røre ved kønsorganer eller gnide dem mod noget
- Viser sig frem
- Kan have erektion

6 - 9 ÅR

- Udviser alderssvarende optagethed af seksualitet
- Seksuelle lege mellem jævnaldrende børn som er præget af ligeværdighed, jævnbyrdighed, gensidighed og nysgerrighed
- Interesse i seksuelle lege afbalanceret i forhold til andre aktiviteter
- Siger frække ord
- Spørger om kønsdele, bryster, samleje og om hvordan børn bliver til
- Onanerer skjult for de voksne
- Klæder sig ud som det modsatte køn
- Vil ikke have nogen ser på ved toiletbesøg, eller når det skifter tøj
- Blotter sig i leg for at være 'sej'

10 - 14 ÅR

- Udviser alderssvarende optagethed af seksualitet
- Interesse i seksuelle aktiviteter afbalanceret i forhold til andre aktiviteter
- Siger frække ord
- Onanerer skjult for de voksne – måske flere sammen
- Er interesseret i sex og forplantning mv.
- Gør alt hvad det kan for at skjule sin spirende seksualitet for forældre
- Bryder sig ikke om, at nogen ser på, når det skifter tøj eller er på toilettet
- Har stor interesse for både sit eget og det modsatte køn

15 - 18 ÅR

- Kommunikation med jævnaldrende om sex/seksualitet
- Joker om sex på en måde, som er inden for den kulturelle norm
- Seksuel aktivitet, inkl. kysse, holde hænder, berøring, gensidig onani
- Samtykke til seksuel samvær med en partner på samme alder og modenhed

Seksuel online adfærd

- Søger på nettet efter sider med seksuelt indhold og viser interesse for porno (gælder for de ældste børn i denne aldersgruppe)

Seksuel online adfærd

- Søger på internettet efter sider med seksuelt indhold og viser interesse for porno
- Ser seksuelt materiale med henblik på at blive opstemt
- Giver og modtager samtykke til at sende og modtage billeder og beskeder af seksuel karakter

BEKYMRENDE ADFÆRD

Som regel er børn og unges seksuelle adfærd sund og udviklingsmæssigt alderssvarende, men seksuelle handlinger kan også vække bekymring. Det kan være uklart, hvorvidt en adfærd er bekymrende eller ej. Som regel vil der være behov for at indhente yderligere information. Seksuel adfærd hos et barn eller en ung vækker bekymring, når:

- Adfærden ikke er tilsvarende den aldersmæssige og udviklingsmæssige modenhed
- Adfærden skiller sig ud ift. intensitet og hyppighed
- Den seksuelle adfærd er udover det for alderen ventelige
- Der er tvivl om den indbyrdes gensidighed, herunder samtykke, ønske og magtforskel

2 - 5 ÅR

- Udviser overdreven interesse for eller overdreven optagethed af seksuelle aktiviteter
- Foretrækker seksuelt grænseoverskridende adfærd frem for andre mere alderssvarende aktiviteter/lege
- Udviser seksuel adfærd, som adskiller sig fra andre børns/unges naturlige nysgerrighed
- Udviser ikke alderssvarende viden om seksualitet, fx påfaldende fremmelig eller voksen viden om sex
- Indgår i seksuelle aktiviteter, hvor der er tydelig forskel i alder, modenhed og intellekt imellem de børn, som indgår
- Leger seksuelle lege, som fører til beklagelser fra andre børn
- Er primus motor i de seksuelle lege
- Slikker på andre børns kønsorganer eller opfordrer andre børn til at gøre det på sig selv
- Er fikseret på sex, taler om emnet og tegner emnet meget hyppigt
- Tvangspræget onani
- Leger vedvarende med afføring
- Dæmper på trods af kraftig irettesættelse fra voksne ikke sin adfærd

6 - 9 ÅR

- Udviser overdreven interesse for eller overdreven optagethed af seksuelle aktiviteter
- Foretrækker seksuelt grænseoverskridende adfærd frem for andre mere alderssvarende aktiviteter/lege
- Udviser seksuel adfærd, der adskiller sig fra andre børns/unges naturlige nysgerrighed
- Udviser ikke alderssvarende viden om seksualitet, fx fremmelig eller voksen viden om sex
- Indgår i seksuelle aktiviteter, hvor der er tydelig forskel i alder, modenhed og intellekt imellem de børn, som indgår
- Leger seksuelle lege, som fører til beklagelser fra andre børn
- Er primus motor i de seksuelle aktiviteter
- Slikker på andre børns kønsorganer eller opfordrer andre børn til at gøre det på sig selv
- Er fikseret på sex, taler om emnet og tegner emnet meget hyppigt
- Tvangspræget onani
- Piller ved og gnider sine kønsdele offentligt
- Gnider kønnet mod møbler, andre mennesker el. lign.
- Bestikker, truer eller tvinger andre børn for at få dem til at deltage i de seksuelle aktiviteter
- Dæmper på trods af kraftig irettesættelse fra voksne ikke sin adfærd

Seksuel online adfærd

- Filmer sig selv under seksuelle lege
- Udviser overdreven interesse for pornografi
- Udleverer nøgenbilleder af sig selv via internettet og mobiltelefon og opfordrer andre til at gøre det samme
- Viser eller offentliggør foto eller film med sexindhold

10 - 14 ÅR

- Foretrækker seksuelt grænseoverskridende adfærd frem for andre mere alderssvarende aktiviteter
- Indgår i seksuelle aktiviteter, hvor der er tydelig forskel i alder, modenhed og intellekt imellem de børn, som indgår
- Indgår i seksuelle aktiviteter, som fører til beklagelser fra andre børn
- Indgår i seksuelle aktiviteter, som er forbundet med angst, skam og skyld
- Slikker på andre børns kønsorganer eller opfordrer andre børn til at gøre det på sig selv
- Bestikker, truer eller tvinger andre børn for at få dem til at deltage i de seksuelle aktiviteter
- Taler meget ublufærdigt om sex
- Prøver ukritisk gentagne gange at få andre børn, unge eller voksne til at berøre sine kønsorganer
- Prøver at gennemføre samleje genitalt eller analt
- Virker fikseret på sex – udover det for alderen ventelige for førpubertetsbørn
- Tvangspræget onani
- Er seksuelt indladende eller opfordrende over for voksne
- Dæmper på trods af kraftig irettesættelse fra voksne ikke sin adfærd

Seksuelt online adfærd

- Filmer sig selv under seksuelle lege
- Udviser overdreven interesse for og forbrug af pornografi
- Udleverer nøgenbilleder af sig selv via internettet og mobiltelefon og opfordrer andre til at gøre det samme
- Viser eller offentliggør foto eller film med sexindhold
- Opretter sig selv med falske oplysninger, ang. køn, alder og seksuelle detaljer i chatfora for voksne

15 - 18 ÅR

- Seksuelt aggressivt fokus i sprog og adfærd
- Overskrider andres personlige grænser
- Episoder med at belure, blotte sig, berøre jævnaldrende uden samtykke, samt vulgære bevægelser
- Ubeskyttet sex, seksuel aktivitet i påvirket tilstand, mange partnere og hyppige skift af partnere
- Sexuel aktivitet hvor der er uoverensstemmelse ift. alder og kognitivt funktionsniveau

Seksuelt online adfærd

- Udviser overdreven interesse for og forbrug af pornografi
- Udleverer nøgenbilleder af sig selv via internettet og mobiltelefon og opfordrer andre til at gøre det samme
- Viser eller offentliggør foto eller film med sexindhold
- Opretter sig selv med falske oplysninger, ang. køn, alder og seksuelle detaljer i chatfora for voksne
- Arrangerer møder med en person, som kun er kendt via internettet

SKADELIG ADFÆRD

Grænseoverskridende seksuel adfærd er skadelig både for barnet som udsættes og barnet som udfører handlingerne, og kræver umiddelbar reaktion og handling fra voksne. Skadelig seksuel adfærd bærer præg af at være overdreven, hemmelighedsfuld, grænseoverskridende, tvangspræget eller truende.

Seksuel adfærd hos børn og unge kan være skadelig, når:

- Der er forskel på magtforhold, modenhedsniveau og alder mellem de involverede
- Der gøres brug af trusler eller tvang
- Der er manglende samtykke
- Adfærden er præget af hemmeligholdelse
- Adfærden øges selv om den bliver forsøgt standset
- Den som bliver udsat for adfærden er præget af negative følelser

2 - 5 ÅR

- Når et offer fortæller om overgreb fx i form af orale, anale eller vaginale penetrationer eller anden intimiderende fysisk krænkelse
- Får andre børn til at deltage i seksuelle aktiviteter ved at bruge fysisk tvang eller true dem
- Udøver seksuelle handlinger mod andre, der gør ondt
- Leger kønsrolle-lege på en vred og aggressiv måde
- Finder nemme ofre – fx andre børn der er svagere
- Reagerer på krise (fx vold i hjemmet) ved at foretage seksuelle handlinger på andre børn, der ikke deltager frivilligt
- Virker ligeglad, selvom dets handlinger skader eller gør ondt på et andet barn, eller det andet barn tydeligt er ulykkeligt
- Udviser seksuel adfærd, der virker tvangsmæssig eller aggressiv
- Prøver gentagne gange at få andre børn eller voksne til at berøre sine kønsorganer
- Tvinger andre børn til at lege doktorleg
- Tvinger andre børn til at tage tøjet af
- Prøver at gennemføre samleje genitalt eller analt
- Prøver gentagne gange at putte ting ind i egen eller andres vagina/anus - på trods af smerte og/eller irettesættelser fra voksne
- Er tydeligt seksuelt indladende/opfordrende overfor voksne
- Seksuel kontakt med dyr

6 - 9 ÅR

- Får andre børn til at deltage i seksuelle aktiviteter ved at bruge fysisk tvang eller true dem
- Udøver seksuelle handlinger mod andre, der gør ondt
- Leger kønsrolle-lege på en vred og aggressiv måde
- Finder nemme ofre – fx andre børn der er svagere og lokker eller truer til seksuelle aktiviteter
- Reagerer på krise (fx vold i hjemmet) ved at foretage seksuelle handlinger på andre børn, der ikke deltager frivilligt
- Virker ligeglad selvom dets handlinger skader eller gør ondt på et andet barn, eller det andet barn tydeligt er ulykkeligt
- Udviser seksuel adfærd, der virker tvangsmæssig eller aggressiv
- Prøver at gennemføre samleje eller indføre genstande analt/vaginalt
- Når der er stor aldersforskel (fx 9-årig dreng, som udviser seksuel adfærd over for et 4-årigt barn)
- Er tydeligt seksuelt inladende overfor voksne eller andre børn
- Seksuel kontakt med dyr

Seksuel online adfærd

- Filmer sig selv under seksuelle lege
- Opretter sig selv med falske oplysninger, ang. køn, alder og seksuelle detaljer i chatfora for voksne
- Udleverer nøgenbilleder af sig selv via internettet og mobiltelefon og opfordrer andre til at gøre det samme
- Viser eller offentliggør foto eller film med sexindhold
- Udviser overdreven interesse for pornografi
- Viser væsentligt yngre børn pornografisk materiale

10 - 14 ÅR

- Når et offer fortæller om overgreb fx i form af orale, anale eller vaginale penetrationer eller anden intimiderende fysisk krænkelse
- Får andre børn til at deltage i seksuelle aktiviteter ved at bruge fysisk tvang eller true dem
- Udøver seksuelle handlinger mod andre, der gør ondt
- Leger kønsrolle-lege på en vred og aggressiv måde
- Finder nemme ofre – fx andre børn der er svagere
- Reagerer på krise (fx vold i hjemmet) ved at foretage seksuelle handlinger på andre børn, der ikke deltager frivilligt
- Virker ligeglad, selvom dets handlinger skader eller gør ondt på et andet barn, eller det andet barn tydeligt er ulykkeligt
- Når der er stor aldersforskel (fx 14-årig dreng, som udviser seksuel adfærd over for et 6-årigt barn)
- Tvinger eller presser andre til seksuel adfærd
- Beføler andre unge og voksne og virker blufærdighedskrænkende
- Seksuel kontakt med dyr
- Tager imod betaling eller gaver for seksuelle ydelser

Seksuel online adfærd

- Filmer sig selv under seksuelle lege
- Udviser overdreven interesse for pornografi
- Udleverer nøgenbilleder af sig selv via internettet og mobiltelefon og opfordrer andre til at gøre det samme
- Søger efter porno med voldeligt indhold eller porno, der viser overgreb mod børn
- Viser væsentligt yngre børn pornografisk materiale
- Opretter sig selv med falske oplysninger, ang. køn, alder og seksuelle detaljer i chatfora for voksne

15 - 18 ÅR

- Tvangspræget eller offentlig onani
- Fornedrer eller blamerer sig selv eller andre seksuelt via trusler, telefon, online medier, berøring
- Lokker/tvinger andre til at vise kønsorganer
- Samtale om specifikt seksuelt indhold med yngre barn
- Seksuel chikane, tvungen seksuel kontakt
- Sexuel aktivitet hvor der er uoverensstemmelse ift. alder og kognitivt funktionsniveau
- Seksuel kontakt med dyr
- Påfører sig selv eller andre genitale skader
- Tilbyder seksuelle tjenester mod betaling

Seksuel online adfærd

- Udviser overdreven interesse for pornografi
- Udleverer nøgenbilleder af sig selv via internettet og mobiltelefon og opfordrer andre til at gøre det samme
- Søger efter porno med voldeligt indhold eller porno, der viser overgreb mod børn
- Viser væsentligt yngre børn pornografisk materiale
- Opretter sig selv med falske oplysninger, ang. køn, alder og seksuelle detaljer i chatfora for voksne

2. VURDERE

HVAD SIGER ADFÆRDEN?

Al adfærd er kommunikation. Når børn eller unge mangler sprog, erfaringer, eller evne til at søge hjælp, må voksne observere deres adfærd for at kunne identificere behovet for hjælp og støtte.

Når seksuel adfærd er vurderet som uacceptabelt eller krænkende, må voksne finde ud af, hvorfor adfærden udvises.

Spørgsmål 1

Hvad er det ved adfærden, som er bekymrende?

Spørgsmål 2

Hvad kan adfærden indikere? (Nedenstående liste er ikke udtømmende)

- Følelsesmæssigt, fysisk eller seksuelt misbrug eller omsorgssvigt
- Reaktion på seksuelt traume
- Udfordringer ift. tilknytning
- Neuropsykiatriske udfordringer (eksempelvis ADHD, autisme, begavelseshandicap)
- Manglende sociale kompetencer

- Ikke alderssvarende viden om seksualitet
- Manglende grænsesætning
- Kommunikationsvanskeligheder (evt. som følge af kognitive udfordringer)
- Vanskeligheder ift. regulering af følelser
- Seksuel ophidselse
- Nysgerrighed
- Ønske om opmærksomhed
- Ønske om relation
- Behov for overvågning/regulering af adfærden
- Oplevelse af sorg og tab
- Begyndende psykopatologisk udvikling
- Konflikt med familie/omsorgsperson
- Andet:

Forståelse af barnet/den unge og de udfordringer, som ligger til grund for adfærden, er forudsætning for en vidensbaseret planlægning af hensigtsmæssig intervention

3. REAGERE

HVAD KAN GØRES?

Al adfærd har en årsag. Når voksne forstår, hvorfor adfærden forekommer, kan de møde barnets/den unges behov på en mere hensigtsmæssig måde.

Adfærd er ofte et udtryk for flere forskellige behov. Flere tiltag kan være nødvendige, direkte overfor barnet/den unge. Det er her vigtigt at være opmærksom på, at barnet/den unge udover den krænkende adfærd også selv kan have været offer for seksuelle overgreb.

Netværket omkring barnet/den unge kan have behov for støtte og vejledning. Dette er vigtigt at tage hensyn til.

Tiltag for at imødekomme behovene kan indebære (nedenstående liste er ikke udtømmende)

- Psykologisk udredning (herunder samtaler med barnet og forældre)
- Resultater af den psykologiske udredning benyttes til behandlingsplanlægning
- Vurdering af behov for underretning (involvering af sociale myndigheder)
- Psykiatrisk vurdering
- Evt. risikovurdering
- Tilbud om relevante behandlingsindsatser, herunder overgrebsfokuseret behandling

- Samtaler med barnet/den unge om seksuelle adfærdsregler (evt. med inddragelse af rollemodel)
- Formulering af tydelige regler
- Konsekvenser for uacceptabel adfærd som er forudsigelige for barnet
- Positiv opmuntring af ønsket adfærd
- Liste over acceptable alternativer for at ændre på adfærden
- Retningslinjer for personale og omsorgspersoner i arbejdet med adfærdsændringer på en forudsigelig og konsekvent måde
- Oplæring og støtte til professionelle omkring barnet
- Reduktion af ikke-overvåget kontakt med sårbare personer i barnet/den unges netværk samt tydelig forklaring på, hvorfor dette gøres
- Evt. somatisk udredning af barnet/den unge
- Henvisning til andre instanser
- Kontinuerlig evaluering og revidering af tiltag
- Andet:

HVAD MENER DU?

GRØN, ORANGE ELLER RØD?

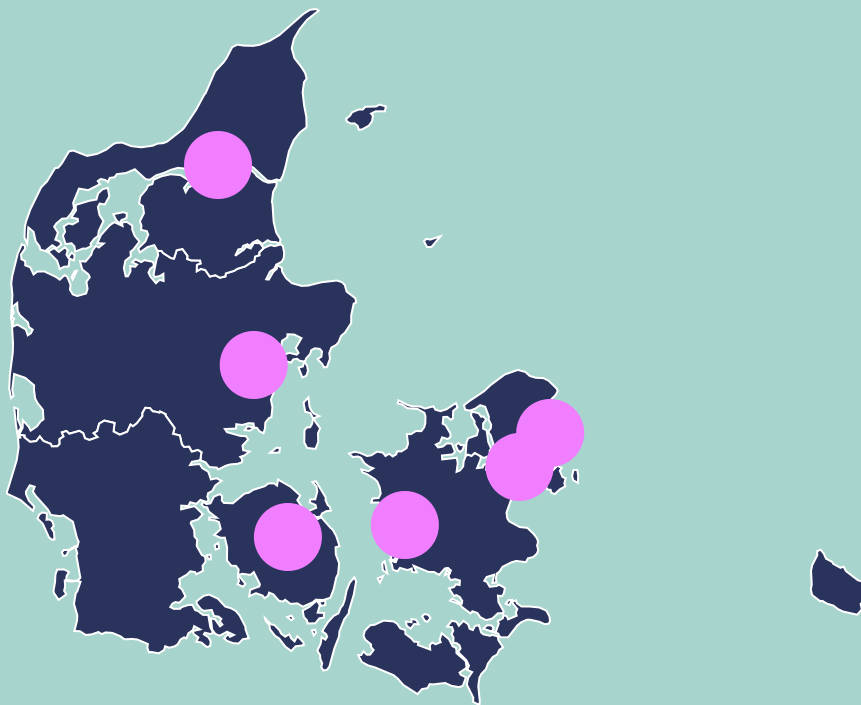
Benyt trafiklyset til at klassificere disse situationer:

1. Nicklas (8 år) onanerer det meste af dagen på skolen. Når han onanerer viser han sin penis til de andre elever i klassen
2. Theis (13 år) tilbringer meget tid alene på sit værelse med lukket dør. Når moren banker på, siger han, at hun skal gå væk. På det seneste har han lagt sengetøj og nattøj til vask hver morgen
3. Isabella (12 år) vil ofte gerne sidde på skødet af sin mors mandlige venner. Når hun gør det, taler hun om deres kroppe og siger, at det ville være dejligt, hvis de kysede hende
4. Sandra (15 år) har i den sidste måned chattet med personer på internettet. På fredag skal hun mødes med Thomas, som hun har haft kontakt med i løbet af den sidste uge
5. Tine (4 år) og Anna (4 år) leger i legehuset. Begge har taget deres bukser af. De studerer og rører ved hinandens kønsorganer
6. Kamille (7 år) fortæller læreren, at hun har set Elliot (13 år) tage på hendes bedste veninde Julies tissekone
7. Lukas (3 år) forsøger gentagende gange at røre ved pædagogernes kønsdele og stopper ikke trods tydelig irettesættelse
8. Martin (16 år) er forelsket i Julie (16 år) og sender hende et nøgenbillede af sig selv fra sin mobiltelefon
9. Andreas (17 år) og hans lillebror Hector som er kognitivt udfordret (16 år) bliver opdaget af deres mor i sengen nøgne sammen
10. Simon (9 år) blotter sine kønsdele i en park med henblik på at blive set af forbipasserende
11. Vera (14 år) giver sit telefonnummer til en, hun har mødt på nettet
12. Livia (5 år) taler næsten uophørligt om sex og udviser stor viden om seksuelle emner
13. Benjamin (15 år) ser porno flere gange om dagen, både derhjemme og på skolen, og vælger ofte sociale aktiviteter fra for at se porno

Foreslåede svar: 1 = rød 2 = grøn 3 = orange 4 = orange 5 = grøn 6 = rød 7 = orange 8 = orange 9 = rød 10 = orange 11 = orange 12 = rød 13 = orange

HVOR KAN DU FÅ HJÆLP SOM PROFESSIONEL?

Ved at reagere på din bekymring er du med til at forebygge seksuelle overgreb
børn og unge indbyrdes

JanusCentret, København
tlf 33 69 03 69

Fønix Syd
tlf 21 31 88 56

Fønix Midt
tlf 89 40 11 04

Fønix Hovedstaden
tlf 33 17 45 00

Fønix Sjælland
tlf 55 88 33 80

Fønix Nord/SEBA
tlf 31 99 04 94

Se også www.januscentret.dk/bekymringsbarometer

Tak til RVTs for inspiration til udbygning af JanusCentrets
bekymringsbarometer, se <https://www.seksuellatferd.no/>

JanusCentret